

РАЗОМ НАЄЙНАЄМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”
Видається з грудня 2000 року.

Тішрей – Хешван 5786 жовтень 2025 №10(286)

Маловідомі факти про „Кришталеву ніч”

Усі історичні події мають свої наслідки та причини. Майже всі щось та чули про Голокост, але мало хто знає, з чого все починалося.

У ніч із 9 на 10 листопада 1938 року на території Австрії та Німеччини пройшла ціла серія єврейських погромів, організованих нацистами. Це була перша масова акція фізичного насильства над єврейським народом, яку проводив Третій рейх. Натовпи солдатів СА (Sturmabteilungen: буквально „Загони нападу”, відомі як „штурмові загони”) тинялися вулицями, нападаючи на єврейські будинки та піддаючи євреїв публічному приниженню. Хоча вбивство не згадувалося у наказах, у ніч із 9 на 10 листопада 91 євреїв був убитий. Поліцією було зареєстровано велику кількість зґвалтувань і самогубств, 30 тисяч євреїв було відправлено до концтаборів, спалено вщент сотні синагог, а вікна будинків і вітрини магазинів, що утримувалися євреями, було розбито. Усі вулиці були вкриті осколками скла – звідси й виникла історична назва „Кришталевої ночі”.

Як стверджують історики, повна байдужість на погром німецької влади та влади інших європейських країн розв’язала руки нацистам. Тоді офіційна пропаганда назвала ці події виразом патріотичних почуттів німецького народу. „Кришталева ніч” стала поворотним пунктом у долі всього єврейського народу та прямим наслідком найстрашнішого злочину в історії світу – Голокосту, внаслідок якого було знищено 6 мільйонів євреїв.

Представляємо вашій увазі 15 маловідомих фактів про „Кришталеву ніч”, які ви не знайдете в жодному підручнику з історії.

1. Чому вибухнув погром тієї фатальної ночі? Офіційна історія чомусь не згадує причини, яка викликала таку атаку на євреїв. Взагалі думки публіцистів про цю подію вкрай суперечливі.

Наприкінці жовтня 1938 року було організовано масове насильницьке виворення польських євреїв із Німеччини. У той же час уряд Польщі депортував до Німеччини німецьких євреїв. 29 жовтня перетасовування єврейських популяцій зупинилося, депортації було припинено.

Серед євреїв, яких вислали з Німеччини, була родина Гершеля Фейбель Гріншпана. Це 17-річний юнак, який мешкав у Парижі. Події, що відбулися, далі висвітлюються дуже некоректно. 7 листопада (зверніть увагу на дату!) Гершель в лоті від депортації всієї його родини прийшов до посольства Німеччини у Франції і вистрілив у дипломата Ернста фон Рата. 9 листопада дипломат помер. Це і стало офіційним приводом для розгрому будівель, що належали євреям.

2. Хто наказав? Після „Кришталевої ночі” ходила легенда, ніби рейхсфюрер Гіммлер разом із Геббельсом організували погром, не сказавши про це Гітлеру. Дізнавшись про це, він нібито дуже розлютився і суворо вичитав їх. Проте імперський керівник преси Отто Дітріх, який близько працював із Гітлером, рішуче спростовує цю версію та стверджує, що ініціатором акції проти євреїв був саме фюрер.

3. Гроші понад усе. Перед тим, як влаштувати погром, штурмовим загонам було віддано такий наказ: „Спалити синагоги. Зруйнувати всі єврейські магазини. Після виставити пости і подбати про те, щоб матеріальні цінності не були розкрадені”. Погромники вживалися в будинки, біли людей, ґвалтували, грабували, вбивали, вселяли страх у євреїв, а влада тим часом дбала про „матеріальні цінності”.

4. Експерсія руїнами. Після погрому єврейських чоловіків змусили йти вулицями під вартою СС і дивитися на опоганені та зруйновані останки синагог. За цією процесією спостерігали тисячі німців.

5. Євреї хочуть поневолити Німеччину. Багато німців вірили і стверджували, що таємний єврейський уряд поневолив всю державу і контролює весь капітал у країні. Навіть християнська віра не завадила католикам і протестантам брати участь у цьому безумстві. Насправді на той час чисельність євреїв становила лише 1,3% від загальної кількості населення. У політиці вони мало брали участь, було лише п’ять міністрів з їх числа. Хоча це не завадило націонал-соціалістам стверджувати, що вся влада зосереджена саме у руках євреїв.

6. Жодна країна не стала на захист євреїв. „Кришталева ніч” була широко освітлена іноземними журналістами та викликала шок у всьому світі. Однак реакція урядів інших держав була настільки невивраженою, що залишилася практично проігнорованою. Найбільші країни висловили лише м’які протести. Так, американського посла було відкликано президентом Рузвельтом для надання консультацій. Париж та Лондон висловили офіційний протест, проте не стали розривати дипломатичні стосунки з нацистською Німеччиною. РСРП лише виступив із декларацією, де засуджував її дії.

7. „Жертв немає”. Геббельс, який на той час був змушений зважати на громадську думку, розгорнув найпотужнішу пропаганду, щоб зменшити значення події. На їхню думку, було лише розбито синагоги, єврейські магазини та культурні центри. Жертв, насильства та гоніння євреїв, як стверджувалося, не було.

8. Скільки жертв було насправді? Офіційні джерела стверджують, що внаслідок „Кришталевої ночі” було вбито 91 євреїв. Цих даних дотримується всесвітньо відоме агентство Бі-Бі-Сі. Однак радіо „Свобода” говорить про 400 загиблих, а деякі єврейські інформ агентства повідомляють про понад 2000 убитих.

Очевидно, що точну цифру нам уже не дізнатися.

9. Збитки повинні відшкодовувати євреї. Погром, вчинений під час „Кришталевої ночі”, коштував державі 25 мільйонів німецьких марок. 12 листопада 1938 року була проведена нарада під головуванням Герінга, де він з цинізмом заявив, що євреїство, як покарання за свої жахливі злочини, має заплатити 1 мільярд німецьких марок.

10. Що кажуть очевидці? Єврею Міхаелю Віку у листопаді 1938 року було 10 років. У своїй книзі „Захід сонця Кенігсберга. Свідчення німецького єврея” він описує свої спогади про ті страшні дні: „Одного ранку мої батьки були дуже сильно схвилювані. Вони не відпустили мене до школи і розповіли, що синагогу і школу спалили. Дітей із сиротинця вигнали на вулицю в самих піжамах, а молодшого кантора та пана Вольгайма, який завідував притулком, жорстоко побили й ледь не кинули в річку Прегель, на набережній якої розташовувався сам притулок. Безліч чоловіків-євреїв було відправлено до в’язниць гестапо... Я був приголомшений і захотів побачитися зі своїми друзями, проте мені заборонили виходити з дому: у той день. Міхаель Вік дивом пережив Голокост і дожив до похилого віку.

11. Передісторія „Кришталевої ночі”. Погроми почалися не просто так, задовго до цього Гітлером була розгорнута сильна антиєврейська політика. Євреї представлялися як вороги, через яких Німеччина програла в Першій світовій війні, після чого в неї почалися економічні труднощі. На цій хвилі було прийнято низку законів, які обмежували права євреїв. Їм заборонялося займатися деякими видами діяльності, здобувати освіту, перебувати на державній службі, вступати з німцями у цивільні відносини. У 1935 році було ухвалено расовий закон, який позбавляв євреїв громадянства Німеччини. У суспільстві весь час обстановка нагнітається в такий спосіб, щоб насильницькі дії уявлялися природними.

12. До чого тут Півний путч? Цікаво, що Півний путч та „Кришталева ніч” пройшли в один день із різницею у 15 років. Можливо це стало своєрідною помстою за невдачу спробу захоплення влади націонал-соціалістами на чолі з Гітлером.

13. Фон Рата було вбито за наказом Гітлера. Вважається, що дипломат помер від вогнепального поранення. Однак він одразу ж був доставлений до шпиталю, де йому зробили операцію. Його стан не викликав тривоги. Оскільки Гітлер наказав очистити арійську расу від поганих зв’язків, то Рат був приречений. Усі знали, що він був гомосексуалістом. Гітлер відправив до Парижа бригаду лікарів під керівництвом професора Карла Брандта, який виконував делікатні доручення. Зранку 9 листопада Брандт віддав розпорядження перелити кров фону Рату. Однак „по помилці” йому перелили кров, яка не відповідала його групі крові. Після третього переливання дипломат помер. Професор Брандт констатував його смерть і оформив так, ніби він помер від поранення.

14. Що сталося з Гріншпаном? Відразу після пострілу Гріншпана відправили в в’язницю для неповнолітніх, після чого французька поліція почала розслідувати обставини замаху на Ернста фон Рата. У США було організовано спеціальний комітет, який допомагав постраждалим під час „Кришталевої ночі”. Ця організація надіслала Гріншпану 20 000 доларів, щоб той найняв хорошого адвоката. Його інтереси став представляти Вінсент Моро-Жаф’єрі. Адвокат висував дуже цікаву лінію захисту, в якій говорив, що Гріншпан та фон Рат перебували в інтимній близькості. Замах став результатом зради останнього. Щоб не афішувати своєї схильності, Гріншпан на попередньому слідстві пояснив свої дії політичними мотивами. Професор Фрідріх Грім, який представляв інтереси Німеччини, всіляко відтягував судовий розгляд, щоб не афішувати зв’язок Рата з Гріншпаном. Слідство у справі припинилося через початок Другої світової війни. Згодом Гріншпана евакуювали до берлінської в’язниці „Моабіт”. Над ним хотіли влаштувати показовий процес із метою довести „єврейську змову”, проте Гітлер не підписав наказ. Він побоювався, що громадськість дізнається, що фон Рат був гомосексуалістом. Гріншпана перевели до табору Заксенхаузен, де він загинув.

15. На згадку про „Кришталеву ніч”. 9 листопада весь світ відзначає Міжнародний день проти фашизму, антисемізму та расизму. Цього дня проводяться круглі столи та обговорення наслідків, до якого призвела та жахлива ніч.

Едуард Блокчейн.

28 жовтня - День визволення України від фашистських загарбників

28 жовтня в Україні відзначається День визволення України від фашистських загарбників. Загальнонаціональне святкування цього дня запровадив Президент України Віктор Ющенко своїм указом від 21 жовтня 2009 року. Встановлення цього свята спрямоване на всенародне прославлення воїнів-переможців, вшанування мільйонів полеглих за визволення української землі представників усіх національностей, співвітчизників, які загинули на окупованій території, у концтаборах, на фашистській каторзі.

Саме в цей день у 1944 році було покладено край поневоленню території України нацистами та злочинам, які вони вчиняли.

Протягом визволення України з січня 1943 по жовтень 1944 року на території України радянськими військами проведено 15 наступальних операцій, з них 11 стратегічних та чотири фронтових. Найважливішими з них були: Воронежсько-Харківська (13 січня – 3 березня 1943 р.), Донбаська (13 серпня – 22 вересня 1943 р.), Чернігівсько-Полтавська (26 серпня – 30 вересня 1943 р.), Корсунь-Шевченківська (24 грудня 1943 – 17 лютого 1944 р.), Львівсько-Сандомирська (13 липня – 29 серпня 1944 р.).

Свого апогею битва за Україну досягла в період з осені 1943 по осінь 1944 року. Саме на території України в цей період була зосереджена приблизно половина Червоної армії.

Завершила визволення України Карпатська операція, яка розпочалася 9 вересня 1944 р. наступом 1-ї Гвардійської армії. 27 жовтня 1944 р. було звільнено Ужгород, а 28 жовтня радянські війська вийшли на нинішній кордон України.

За підрахунками істориків, у ході воєнних дій на території України загинуло близько трьох мільйонів радянських воїнів. За час окупації за різними даними Україна втратила від 10,6 до 11,7 мільйонів осіб. Ці цифри включають втрати внаслідок бойових дій, а також жертви серед мирного населення від голоду, хвороб та нацистських репресій. Понад два мільйони українців було вивезено для примусової праці до Німеччини. Ці цифри включають від 1,5 до 1,9 млн. убитих євреїв, що складає майже 70 % її довоєнного єврейського населення. Характерною особливістю Голокосту в Україні було те, що більшість (більше 70 %) євреїв загинули внаслідок розстрілів. Близько 22 % було вивезено до концтаборів на території Польщі, де й було знищено. Ще 5 % померло в ґетто та таборах від голоду та хвороб. Повністю або частково було зруйновано понад 700 міст та 28 тисяч сіл, близько 10 мільйонів людей залишилося без даху над головою, знищено понад 16 тисяч промислових підприємств.

Єврейські біженці, які виявилися нікому не потрібні

1933 року до влади в Німеччині прийшли нацисти. Перше, що вони почали робити, це позбавляти прав єврейську частину населення країни. Для цього навіть були прийняті відповідні закони, відомі як Нюрнберзькі. Відповідно до їх положень євреї перетворювалися на другосортних людей, яким заборонялося займати керівні пости в організаціях, служити в армії, займатися банківською діяльністю та багато іншого.

Слід зазначити, що світ на кричущі порушення прав людини у Німеччині відреагував досить оперативно. Ще за два роки до появи самих Нюрнберзьких расових законів при Лізі націй з’явилося спеціальне відомство, завданням якого став моніторинг ситуації з біженцями з Німеччини. У найближчі три роки спецвідомство Верховного комісара допомогло евакуюватися в Єрець-Ізраїль близько 50 тисяч німецьких євреїв.

Правда, допомога відомства в даному конкретному випадку була досить скромною. Набагато більше попрацювало Єврейське Агентство „Сохнут”, яке уклало з владою Німеччини угоду „Хаавара”, за якою євреям, які виїжджали до Палестини, дозволялося брати із собою частину грошей, отриманих за продане майно. Зрозуміло, що суми ці були невеликими, але й вони дозволяли людям не з нуля починати життя на новому місці.

Проте така беззуба політика світової спільноти стосовно нацистів розпалювала їхній апетит. Ситуація з євреями в Німеччині все погіршувалася, і допомога була потрібна вже не десяткам, а сотням тисяч людей. Крім того, Німеччина до 1938 року настільки зміцніла, що почала розширювати свої кордони. Відбувся аншлюс Австрії, що додало до переслідуваних власне німецьких євреїв ще кілька сотень тисяч австрійських.

Політична ситуація в Європі погіршувалася навіть не щомісяця, а щодня. А разом з цим і доля європейських євреїв ставала все не завітнішою. Однак жодна з провідних світових держав не погодилася взяти на себе відповідальність за збереження життя сотень тисяч євреїв, які проживали на територіях, що перебували під загрозою. Щоправда, обличчя треба було якось зберігати. Першим знайшов вихід президент США Франклін Рузвельт. Він запропонував терміново скликати спеціальний міжнародний форум, який повністю присвячений вирішенню проблеми з єврейськими біженцями.

П’ятого липня 1938 року у французькому місті Ев’янь-ле-Бен така конференція розпочалася. На неї прибули представники 32 держав та 24 гуманітарних організацій. Здавалося, при такому збігу осіб, наділених повноваженнями, питання буде швидко вирішено, але не склалося. Так, учасники Ев’янської конференції насамперед висловили співчуття євреям Німеччини, що терплять переслідування. Далі ж, як з’ясувалося, кожна країна в пріоритеті мала свої власні проблеми, і брати на себе тягар утримувати ще й сотні тисяч німецьких євреїв ніхто не бажав. Винятком стали представники маленької Домініканської республіки, які висловили готовність не тільки прийняти в себе вигнаних євреїв, а й, навіть, наділити їх земельними ділянками для проживання.

Проте, здебільшого, кожен із доповідачів говорив членам форуму про проблеми власної країни, які перешкоджають прийняттю у себе біженців із Німеччини. Австралійці пообіцяли розмістити на своїй землі лише 15 тисяч євреїв, розтягнувши цей процес на три роки. США, Канада та Франція заявили, що вони й так приймають значну кількість єврейських переселенців. Вони, мовляв, самі перебувають у стані досить сильної економічної кризи, у їхніх країнах високий рівень безробіття, тож зайві люди їм не потрібні.

Залишалася надія на Південну Америку та Британію, що володіла величезними заморськими територіями. Але перші погодилися приймати у себе лише працездатних біженців із вищою освітою, володарів дипломів з інженерних та сільськогосподарських спеціальностей. Англіїці взагалі відмовилися допускати на свої землі додаткових біженців. Переправляти євреїв до Палестини вони теж відмовилися, мотивуючи це тим, що на підмандатній території склалася дуже складна ситуація.

(Закінчення на стор. 2)

Єврейські біженці, які виявилися нікому не потрібні

(Закінчення. Початок на стор.1)

У цьому випадку британці не кривили душою. У Палестині справді було неспокійно. Там якраз у розпалі було велике арабське повстання. Мусульманське населення краю люто чинило опір прибуття в Палестину нових єврейських переселенців. Проти тих євреїв, які вже опинилися там, виходили організовані загони озброєних погромників, які вбивали і нівеличили людей, грабували і знищували їхнє майно.

При цьому варто зазначити, що ні рядові араби, ні їхні лідери жодного співчуття до євреїв, що переслідуються в Німеччині, не відчували. Мало того, значна частина арабських лідерів цілком поділяла лінію поведінки німецьких нацистів щодо представників єврейської нації. У себе вдома вони хотіли бачити їх виключно

підлеглими людьми, позбавленими найменших ознак самостійності у питаннях військової служби, управління державою. Та й самої державності для євреїв, тим більше на Близькому Сході, вони не хотіли бачити в принципі.

Тож у Палестині і спалахнули заворушення, у яких араби боролися проти євреїв, а євреї протистояли арабам. Саме на ці події і посилялися британські представники Євіанської конференції, відмовляючись приймати в Палестині додаткову кількість єврейських переселенців, які терплять лихо в Німеччині. Вони робили деякі поступки палестинським арабам, показуючи, що народ підмандатних територій для них був і залишиться єдиним.

Але виставлення напоказ власних проблем, щоб позбавитися небажаної міграції, було лише частиною відмовок делегатів конференції.

Другою за важливістю проблемою було фінансування процесу переселення євреїв та їх об'їздування на новому місці. Делегатів не задовольнила доповідь представника Сохнута Артура Рупіна, в якій той стверджував, що євреї Німеччини – заможний народ. Просто достатньо домовитися з німецьким урядом, щоб євреям, які виїжджають до Палестини, дозволялося брати із собою більше грошей, і тоді фінансове питання відпало б саме собою.

Але, як не переконавав функціонер від Сохнута міжнародних представників, його слова більше налякали делегатів. Адже прийняти у себе в країні чи в тій же Палестині за дуже короткий час одразу 200 тисяч біженців із Німеччини та 100 тисяч людей з Австрії означало негайний крах політичної кар'єри. А ось цього вони вже не могли допустити. Також без позитивно-

го розгляду залишилося й питання про євреїв Східної Європи, яке було піднято Рупінім. Хоча вони, особливо євреї Польщі, також піддавалися антисемітським нападкам, але на той час їх існування, за великим рахунком, нічого не загрожувало.

У результаті дводенна представницька міжнародна конференція, присвячена вкрай важливому питанню збереження життів сотень тисяч людей, виявилася абсолютно марним заходом. І зараз про Євіанську конференцію згадують лише фахівці-політологи. Її учасники просто зобразили стурбованість ситуацією, що склалася, зробивши для порятунку людей найменше. У результаті до 1943 року Німеччину оголосили державою, очищеною від євреїв. Результатом такого „очищення” стала трагічна загибель 175 тисяч німецьких євреїв у концентраційних таборах та в'язницях Третього рейху.

Едуард Блокчейн.

Українське слово з єврейською душею

Він став видатним письменником на схилі віку, залишивши нащадкам книги віршів: „Уроки поезії”, „Древо пізнання”, „Вчора і завтра”; повість „Чорний брід”, роман-баладу „Дикий мед”. Він переклав українською мовою твори М. Лермонтова, В. Маяковського, Г. Гейне, Ф. Війона, Ш. Пететфі, Ю. Фучика, Г. Нізамі, балади слов'янських та інших народів світу.

Леонід Первомайський надавав всіляку допомогу молодим талантам.

На початку 50-х років свої вірші йому надіслала ще мало відома тоді поетеса Ліна Костенко. Він відразу відчув її талант, передбачив, в якому напрямку розвиватиметься її поезія. І далі пильно стежив за Ліною, підтримував по можливості – і не тільки порадою.

Допомагав Леонід Первомайський молодим початківцям: Євгену Гуцало, Володимирові Базилевському, Леоніду Кисельову. Саме за його

участі та у супроводі передмови побачила світ перша збірка юного поета з Черкащини Бориса Корнієнка.

Помер Леонід Первомайський 9 грудня 1973 року. Похований на Байковому цвинтарі у Києві.

Він і сьогодні звертається із закликом до справжньої громадянської позиції, закликає кожного з нас не стояти осторонь, не шукати винних, а робити свій внесок і бути відповідальним за долю України.

Леонід Первомайський був чесною людиною, все життя карав себе за запізніле прозріння, але назавжди залишився, насамперед, патріотом своєї країни.

*В години радості і смерті,
В труді, печалі і в бою
Люблю залізу і уперту
Вітчизну зоряну мою.*

*За серце чуле і несите,
За хліб її, за сіль її,
За все, чим жив і буду жити,
Я віддаю свої пісні.*

*І хай вона, йдучи походом,
Турботна, смілива, жива,
Одкритих бурям і негодам
Моїх пісень не забува.*

Він вірив в щасливий завтрашній день України і цю віру залишив нам у спадщину. Пам'ятаймо!

Матеріал підготувала Таміла Шапіро.

сила, закладена в нього спочатку, нікуди не зникла, і він зміг зберегти свій ангельський вигляд. Відмінністю від інших ангелів стали обпалені чорні крила, які він може випустити на своїй спині до семи пар. А адже число 14 вважається досконалим числом Б-га, і це лише підтверджує реальні можливості Люцифера.

Маючи найширші можливості, падший ангел має безліч облич. Людям він може являтися то темноволосим 40-річним чоловіком досить високого зросту, то людиною з розкуйовдженим світлим волоссям і світло-блакитними очима. Приймаючи демонічний образ, Люцифер набуває просто жахливого вигляду істоти з чорними рогами на голові, закривавленими іклами в роті, ногами з козячими копитами, руками з пазурами, драконячим хвостом. Побачивши такий образ, людина мимоволі впадає в жах.

Люцифер – один із небагатьох ангелів, які мають почуття гумору. Саркастичність і недбале байдужість допомагають йому переконувати послідовників виконувати його накази. З ворогами ж він обходиться без найменшої пощади. Перш ніж вийти з ними один на один, падший ангел піддає їх суворим випробуванням, змушуючи витратити сили на другорядні об'єкти. Жорстокість і підступність – його візитівка щодо тих, хто стає йому на шляху.

З іншого боку, Люцифер змирився зі своїм становищем. Це сталося після його відвертої розмови з Вс-вишнім, коли він прямо висловив йому своє обурення тим, що його вигнали з Небес після того, як не визнав людей. Г-сподь же без обурення сказав, наскільки йому було боляче виганяти Люцифера з Небес, хоча той скоїв чимало злих справ. Попри все, Він любить свого первістка. Це змусило Люцифера змиритися, і він почав виконувати деякі специфічні завдання. Зокрема, падший ангел узяв на себе процес покарання проклятих людей. У руках Люцифера вони відповідають за всі свої гріхи. Але темні сили і тут беруть своє: розважливий і гордовитий Люцифер від жахливих покарань отримує надзвичайне задоволення.

Маша Лев.

Леонід Первомайський

„Барвінковий світ” (1940 р.) – це незламність духу, життя заради майбутнього.

І коли поетова тривога раптом стала грізною реальністю, коли впали на Київ німецькі авіабомби, а ворожі танки поповзли по нашій землі, – Леонід Первомайський був до цього давно готовий. І відповів не лише віршами, серед яких багато таких, що стали вже класикою. Він, звільнений від військової служби через поганий зір, пройшов дорогами війни всі чотири вогненні роки фронтовим кореспондентом радіомовлення Південно-Західного і Донського фронтів та військовим кореспондентом газети „Правда”.

Леонід Первомайський завоював собі право говорити від імені рядового учасника війни, а вищої честі для письменника бути не може.

За участь у Великій Вітчизняній війні поет нагороджений орденом Червоного Прапора, Вітчизняної війни першого ступеня і медалями. За збірки віршів „День народження” і „Земля” поет удостоєний Державної премії СРСР. Героїку війни поет відтворив у філософському романі „Дикий мед”. Цей роман екранізований 1966 року. Це не тільки бойові дії. Це роки життя з його бідами, втратами, радощами і мріями. Все пропускається через серце, через пережити, відчуте, вистраждане. Як і в інших творах Первомайського, у супротив замовчуванню мужності і хоробрості євреїв під час війни, бачимо героїчну загибель солдата Шрайбмана.

Первомайський звертався також до трагедії Голокосту, хоча в Радянському Союзі натяки на те, що нацисти під час війни переслідували саме євреїв, а не представників усіх національностей, прирівнювалося до сіоністської пропаганди.

Наприкінці 1940-х підступною метою Кремля стало зіштовхнути представників двох неугодних націй. Спочатку за „націоналістичні ухили” українських письменників розібралися руками євреїв, а згодом розпочалася масштабна антисемітська кампанія проти українських літераторів єврейського походження, „безрідних космополітів”.

Коли Леонід Первомайський усвідомив суть імперської політики, не міг пробачити собі сліпої довіри і причетності до цих брудних інтриг.

В житті Первомайського починається досить хиткий період: його твори не забороняли, але й не схвалювали, вилучали з них все єврейське. Тож, через цю корекцію його творів, ми загубили свого українського Бабеля. Поета цювали за єврейські образи та мотиви в його українських віршах та викривали у пресі кілька років, що зрештою призвело до депресії та вигнання на дачу в Ірпені. Але, усупереч рокам, бідам і хворобам, він і там трудився денно іночно. Як нагадування, повісив на стіну своєї кімнати плакат з латинським крилатим виразом – „Жодного дня без рядка”.

Як вислідують ангели в першоджерелі

На картинах епохи Ренесансу, в яких використано біблійну тематику, часто можна було побачити постаті красивих світлошкірих людей, убрані в легкі білі шати. Зазвичай вони мали сяючий німб над головою і крила за спиною. Це ангели. Ці істоти вважалися настільки прекрасними, що порівняння з ними, на кшталт „Ти – ангел!”, було відвертою похвалою. Спробуймо розібратися, наскільки образи, подані людям художниками періоду Відродження, відповідають тим істотам, показаним у єврейських першоджерелах.

По-перше, ангели справді описувалися в єврейських текстах. По-друге, у них, як виявляється, існувало кілька „спеціалізацій”. І, по-третє, їхній зовнішній вигляд був не таким благодатним, як їх зображали художники на своїх полотнах. Звісно ж, ангели могли набувати вигляду доброзичливих посланців Вс-вишнього. Однак коло їхніх завдань було значно ширшим, тому їхній природний вигляд дещо відрізняється від загальноприйнятого.

Херувими. Опис цих посланців Б-га можна знайти в Книзі пророка Єхезкеля. Херувими належать до групи основних ангелів. На живописних полотнах їх зображають у вигляді пухленьких милих безневинних немовлят. Але це лише одна іпостась херувимів. Згідно з видінням Єхезкеля, до кола їхніх завдань входила охорона Едемського саду, що в такому вигляді зробити було б неможливо. Якщо ж до одкровення Єхезкеля додати думку єврейського мудреця Маймоніда, то вигляд херувимів виявиться далеко не таким вже привабливим.

Узагальнений образ херувима буде таким: людська голова зі змінними обличчями – людським, левиним, воволомим і орлиним. Але це ще не все. Херувими мали дві пари крил. Одна призначалася для польоту, а під другою ховалося тіло. Ноги були рівними, але закінчувалися не людськими ступнями, а блискучими бичачими копитами. Тож не дивно, що той, хто зблизька „знайомився” з реальним херувимом, замість благодатних відчуттів отримував потужний заряд жаху.

Офанім. Це ще один різновид ангелів, описаний пророком Єхезкелем. Офанім дивніші за херувимів, а відтак і страшніші. Єхезкель описав їх як золоті колеса, що мають безліч очей. Виблизуючи, подібно до топавів, вони ширяють у повітрі, як херувими. Безпосереднє їхнє завдання полягало в тому, щоб разом із херувимами охороняти престол Вс-вишнього.

Серафими. Пророк Ісаї описав ще одного АН-гела. У Книзі Ісаї серафими ширяють над тронем Г-спода. Проте перебували вони біля Вс-вишнього не для охорони. По суті, серафими були не стражками, а співцями слави Г-спода. І коли вони ширяють довкола Б-жого престолу, добре чути їхню хвалебну пісню. Цей ангельський образ ближчий до людського, але точно описати їх неможливо. Річ у тім, що серафими мають три пари крил. Одна з них закриває обличчя, друга – ноги. І лише третя пара слугує їм для польоту. Серафими і херувими – єдині з ангелів, які мають чисто білі крила.

Малахими. Цей видатний загін ангелів найбільше спілкується з людьми. Малахими належать до групи посланців Б-га. Який у них природний вигляд, ніхто не знає. Відомо лише, що вони можуть приймати будь-який образ. Їхнє спілкування з людьми відбувалося у формі людини, найчастіше чоловіка. Яскравим прикладом цього є архангел Михаїл, описаний у Книзі пророка Даниїла.

Архангел Михаїл. Цей ангел – єдиний із малахимів, який згадується одразу в трьох основних авраамічних релігіях – юдаїзмі, християнстві та ісламі. У всіх священних текстах він вважається провідним ангелом, силою добра, що бореться зі злом. Із позитивних ангелів архангел Михаїл вважається найсильнішим. Саме він колись вигнав із Небес Сатана, перевершивши силою свого найближчого спільника Люцифера. Використовуючи допомогу Б-жої Сили, Михаїл здатен скинути диявола до Пекла. Щоправда, протистояти Сатані

він довго не може, бо після бою з Люцифером його сили виснажуються. Проте коли настане кінець часів, він буде у війську Г-спода й воюватиме в Його ім'я.

Ім'я „Михаїл” у буквальному перекладі означає „той, хто подібний до Б-га”. Людям цей архангел являвся в образі дорослого чоловіка середнього віку зі світлою шкірою й блакитними очима. На голові в нього були темно-каштанові волосся. Вважається, що Михаїл має золотисто-білі крила, які сяють яскравіше за сонце. Щоправда, до людей він приходив без них, бо забирає їх на прохання Б-га. Є ще його зображення у вигляді розсіяної яскравої біло-блакитної аури, що оточує людину.

Архангел Гавриїл. Це ще один дуже популярний представник із когорти Б-жих посланців. Його зображують у вигляді вже сформованого чоловіка. У перекладі з іврити це ім'я означає „Б-г виявив могутність” або „людина Б-жа”. Воїн – лише одна з іпостасей Гавриїла, він більш відомий як посланець, який передає особливо важливу інформацію.

Люцифер. Якщо вже згадані ангели належать до позитивних героїв, то Люцифер – яскравий представник темних сил. Щоправда, негативним персонажем він став не одразу, спочатку входив до кола перших ангелів. Він вважався одним із найпрекрасніших Б-жих творів, створених до людини. Його вирізняли чесність у поведінці з винятковою добротою. Люцифер був настільки досконалим, що Б-г навіть посадив його на трон, який стояв на горі помазання. Але вся благоді закінчилася з появою людини.

Зла сутність проникла в Люцифера й почала його розбещувати. Він відмовився вклонитися Адаму та Хаві, чим викликав невдоволення Г-спода. Далі – більше: почав думати про зміну правителя на Небесах, ставлячи на це місце себе, а про Б-га думав, що Той впав у маразм. У результаті сталося вигнання Люцифера з Небес. Проте

Загадкова загибель легендарного підводника Ізраїля Фісановича

У Британії з великою пошаною ставляться до морських традицій. Це й не дивно, адже до недавнього часу вона була найбільшою морською державою світу. Черговим знаком пам'яті морякам стало відкриття 2009 року в порту Данді (Шотландія) монумента підводникам, які не повернулися з бойових походів у роки Другої світової війни. Серед прізвищ 296 підводників, що служили на шести субмаринах, є ім'я радянського офіцера, навпроти якого вибито маленьку зірочку – знак Героя Радянського Союзу. Це Ізраїль Ілліч Фісанович – людина, яка ще за життя стала легендою. Опис його подвигів став класичним прикладом того, як, маючи не найсучасніше озброєння, можна громити ворога. І навіть його трагічна загибель перетворилася на легенду, адже остаточної причини цього досі не розкрито.

23 листопада 1914 року в бідній єврейській родині Фісановичів, що проживала у українському місті Єлисаветграді (Кіровоград, нині Кропивницький), народився син. Хлопчика назвали Ізею. У цей час світ уже палав у вогні Першої світової війни, і його батька, Іллю Львовича, невдовзі призвали до армії, де він служив рядовим в артилерійському полку. Родина, залишившись без годувальника, жила в злиднях, і, здавалося, хлопцеві судилося все життя тяжко працювати, ледве зводячи кінці з кінцями.

На щастя, у 1918 році батько повернувся додому, і 1922-го перевіз сім'ю з провінційного містечка до великого промислового центру – Харкова, що став тоді столицею Радянської України. Тут Ізя закінчив семирічну школу, після чого вступив до фабрично-заводського училища, яке діяло при заводі сільгоспмашин „Серп і молот”. Після навчання здобув професію й почав працювати на Харківському тракторному заводі.

Звичайно, постійна робота – це добре, але романтично налаштований юнак мріяв про більше. Його мрія здійснилася у несподіваний спосіб. Одного разу Харківський обласний комітет комсомолу України запропонував активному учаснику громадського життя Фісановичу направлення до Ленінградського військово-морського училища ім. М.В. Фрунзе. Ізраїль погодився й незабаром став курсантом. На новому місці він проявив себе з найкращого боку, і після закінчення навчання за успіхи був нагороджений іменним срібним годинником від самого Кліма Ворошилова, який тоді обіймав посаду народного комісара оборони.

У 1936 році молодий лейтенант розпочав службу на Балтійському флоті на посаді штурмана підводного човна М-77, який через свої невеликі розміри отримав прізвисько „Малютка”. Фісанович виявив себе відмінним офіцером. За два роки служби він виріс до дивізійного штурмана, а згодом став командиром судна. Перспективного офіцера помітили, і 1938 року його перевели на Північний

флот, який дуже потребував досвідчених кадрів. Протягом двох років він обіймав різні штурманські посади, а 1940 року був направлений до Ленінграда на Вищі спеціальні курси командного складу підводного флоту. Початок Великої Вітчизняної війни застав його слухачем цих курсів.

Після закінчення навчання Фісановича знову направили на Північний флот, де він став командиром підводного човна М-172. 22 липня він уперше зійшов на капітанський місток, а вже через місяць здобув свою першу перемогу. 21 серпня його „Малютка” непомітно проникла до норвезького порту Ліїнахамарі, де якраз розвантажувався транспорт ворога. Німці, упевнені у своїх перемогах, майже не вели спостереження за морем – за що й поплатилися: торпеда влучила просто в борт. Скориставшись панікою, М-172 непомітно залишила гавань, а наступного дня ще однією торпедою потопила парову яхту з німецькими солдатами.

У новому поході Фісанович діяв так само зухвало. Йому вдалося на своїй „Малюті” проникнути у вузький і довгий фіорд Петсамо, оточений скелястими горами, що було надзвичайно складно. Там він виявив нову ціль – черговий військовий транспорт. З цього моменту на Північному флоті з'явився справжній майстер торпедних атак. Ізраїль Ілліч підтверджував це звання знову і знову. За два роки війни М-172 під його командуванням здійснила 17 бойових походів, у яких потопила 13 військових кораблів і транспортів. Човен отримав почесні найменування „Червонопрапорний”, а згодом – „Гвардійський”. Його капітан став Героєм Радянського Союзу.

Пізнью осені 1943 року, з настанням полярної ночі, бойова активність в Арктиці зменшилася. За два з половиною роки війни радянські підводні сили зазнали великих втрат і гостро потребували поповнення. Скориставшись відносним затишшям, радянське командування направило групу підводників до Англії, щоб прийняти чотири підводні човни, отримані як репарації від нещодавно капітулюючого італійського флоту. Серед них був і Фісанович.

Щоб прискорити передачу техніки, британці запропонували радянській стороні не чекати італійських човнів, а прийняти вже діючі англійські субмарини. Це були надійні судна, і радянське командування погодилося. Фісанович звернув увагу на новітній англійський підводний човен S-81 Sunfish. Він настільки йому сподобався, що Ізраїль Ілліч попросив саме його поставити під своє командування. Британці погодилися.

Екіпаж було сформовано негайно, і за два місяці моряки повністю освоїли корабель. У середині літа 1944 все було готово до переходу: екіпаж навчений, човен освоєний, на ньому підняли військово-морський прапор СРСР і присвоїли новий індекс – „В-1”. Британське адміралтейство розробило оптимальний маршрут пе-

реходу в Арктику та гарантувало повну безпеку субмарини у своїй зоні відповідальності.

перевірити деталі. Архівні пошуки дали однозначну відповідь: жодного німецького підводного човна того дня потоплено не було. Більше того – у цьому районі їх тоді взагалі не було! Отже, англійці потопили власний корабель.

Коли до розслідування долучилися британські історики, виявилось, що саме в цей час і саме в цьому районі мала перебувати субмарина „В-1” під командуванням Фісановича. Тоді до справи долучили радянських фахівців. Спільними зусиллями вони підтвердили цю версію: британські льотчики випадково (або не випадково) закидали бомбами власний підводний човен, на якому перебував радянський екіпаж.

У наш час важко вірити в містичні версії, хоча й такі існують. Реальнішими виглядають дві: перша – пілоти бомбардувальника „Ліберейтор” справді помилилися, прийнявши за ворожу власну субмарину нової моделі, яку могли ще не впізнавати з висоти; друга – більш похмура: британське адміралтейство, не бажаючи передавати СРСР свої новітні розробки, свідомо наказало знищити човен, що й зробив направлений у потрібний район бомбардувальник.

Так радянський флот втратив 50 підводників, серед яких був видатний офіцер, поет-самоук і письменник, який за роки війни написав дві книги про моряків-підводників, – людина-легенда Ізраїль Ілліч Фісанович.

Едуард Блокчейн.

Правда і міфи про життя Мішки Япончика

Одеса без Япончика – не Одеса. Саме Мойсей Вінницький, він же Мішка Япончик, жак жандармів і народний улюбленець, зробив провінційне приморське місто кримінальною столицею Російської імперії й правив у цій столиці безроздільно. Хай і всього кілька місяців, але правив. І як же красиво він це робив! Із власним кодексом честі, з церемоніями – майже по-японськи.

Чому ж він став Япончиком? Не просто через розкоші очі та широку вилицю. Він запропонував одеським джентльменам удачі жити за законами якудза: створити власне злочинське товариство з військовою ієрархією, не грабувати бідняків і взагалі працювати красиво. І вони погодилися. Адже який же одесит не захоче працювати красиво! Кожен наліг Япончика був маленькою, але добре поставленою виставою. Пограбованим неодмінно залишали десять карбованців „на візника”.

Публіка, яка не страждала від його нападів, Япончика просто обожнювала. Артистизму йому було не позичати – бо він же одесит. Мішка (Мой-

ше-Яків Вольфович Вінницький) народився 30 жовтня (11 листопада) 1891 р. в Одесі, у дворику на вулиці Тиха, 9. Розбійницьким ремеслом він займався ще з дитинства. У 14 років пристав до загону анархістів і за вбивство поліцейського потрапив на каторгу. А після революції повернувся, щоб вербувати злочинців під чорні й червоні знамена.

Саме тоді, на початку 1918 р., після розкішного весілля з робітницею фабрики „Жако” Цілею (у 1923 р. вона втекла до Франції, де й дожила до сивин), у газеті „Одеська пошта” з'явилася звернення „групи злочинців”. У ньому биндюжники присягалися грабувати лише багатих і вимагали до себе „поваги”.

Самого Япончика в Одесі шанують і досі. Навіть стверджують, що іноді бачать його привид – впізнають за характерними рисами: вузьким розрізом очей і смугастим костюмом. Найчастіше його тінь з'являється поблизу вулиці Тихої. Працівниця одного з барів, що живе неподалік, ледь не домовилася про побачення з покійним злочинцем. „Пам'ятаю, коли вночі поверталася з роботи, помітила симпатичного молодого чоловіка, тільки одягнений він був якось дивно, – розповідає адміністраторка кафе Наталя. – Він звернувся до мене й запропонував випити чашку кави, але я поспішала додому й відмовила. Пройшла кілька метрів, озирнулася – а його вже й слід прохолов”.

Одеський історик Ігор Шкляев узявся відшукати документи про Мішку Япончика, щоб відділити правду від легенд.

– Здавалося цілком логічним, що матеріали про такого відомого злочинця можна знайти у фондах Одеського сисного відділення, однак у жодній великій кримінальній справі до революції Мойсей Вінницький не фігурує. Вдалося знайти кілька документів лише в Центральному державному архіві Радянської армії. Ось свідчення секретаря Одеського оперативного штабу Військово-революційного комітету Френкеля: „Великі послуги штабу ВРК у постачанні зброї надавав Мішка Японець, який за відносно невелику плату продавав штабу головним чином лямонки та револьвери”.

У розмові з Федором Фомініним, начальником Особливого відділу 3-ї Української радянської армії, Вінницький заявив: „Я прийшов не каятися. У мене є пропозиція: я хотів би, щоб мої хлопці під моїм командуванням вступили до лав Червоної армії...”

Є й документальне свідчення про урочистий марш загону Япончика вулицями міста: „Попереду – командир на вороному жеребці з кінними ад'ютантами обабіч, за ними – два єврейські оркестри з Молдаванки, потім ішла піхота з гвинтівками й маузерами, одягнена у білі штани навіпущі і тільняшки. Щоправда, головні убори були найрізноманітніші – від циліндра й канотье до фетрових капелюхів і кашкетів”.

До фронту, щоправда, дійшло лише 700 чоловік, і ті розбіглися після першого бою з петлюрівцями. Під час того відступу, у серпні 1919 р., більшовики й застрелили Япончика, якого вважа-

жають першим російським „злочинцем у законі”.

Беня Крік у Бабеля, прототипом якого, як відомо, був Мішка Япончик, – чи не перший „благородний бандит” у радянській літературі.

– Мішка Япончик справді не любив насильства, особливо „мокрих справ”, але злочинцем у законі він не був хоча б тому, що сам „злочинський закон” з'явився лише наприкінці 1920-х, – пояснює дослідник кримінального світу професор Яків Гілінський. – Япончик створив „злочинський” стрілецький полк і навіть устиг повоювати за радянську владу, а потім ця ж влада його й убила. У результаті смерть Япончика допомогла створити „бульйон”, із якого потім вирости злочин в законі.

Після Мішки Япончика чесний злочин не мав права не лише воювати за державу – він взагалі не повинен був мати з нею жодних стосунків: ні одружуватися (через ЗАГС), ні працювати (через відділ кадрів).

– Якщо дуже хочеться, Мішку Япончика можна назвати попередником злочинців у законі, – вважає Гілінський. – Але нинішнім „коронованим” дозволено навіть вбивати, хоча раніше злочинцем у законі це заборонялося. До речі, Япончик, тобто Іваньков, сидів у в'язниці саме за підозрою у вбивстві. Крім того, сьогоденні почесне звання „злочинця в законі” можна просто купити. Раніше кандидат мав пройти зону, і не раз, а тепер з'являються „законники”, які жодного разу не сиділи. Вони легалізуються, входять до керівництва бізнес-структур, банків, навіть органів влади. Тож нині межа між бандитами і злочинцями в законі дуже умовна.

Олег Ролдугін.

Школа Соломона Шкляра

...Головне правило Соломона Шкляра звучало так: „...там де брошка – там пірід!”. Пісня передала неповторну атмосферу „танцюльок”, якими насолоджувалися понад сто двадцять років тому в приватних танцювальних закладах Києва. Саме дивовижна, життєлюбна харизма Соломона Шкляра надавала його школі особливого шарму!

Перукар Соломон Ісакович Шкляр мешкав на Великій Васильківській, 10, у будинку, що належав Генріху Генріховичу Пфалеру, а стриг і голів клієнтів на Бібіковському бульварі, 5.

Наводячи лоск на кавалерів за допомогою ножиць, гребінця і одколону, який він купував у свого приятеля Фрідріха Пульса на Подолі, спостережливий Соломон звернув увагу на дві речі: по-перше, на дещо незграбні манери київських міщан, а по-друге – на те, що багатьом із тих, кому вже було ніяково тинятися вулицями Бібіковського бульвару, просто не було де познайомитися з панночкою для серйозних стосунків.

І Шкляр відкрив школу танців за тією ж адресою, де й жив – на Великій Васильківській, 10!

На початку ХХ століття в Києві вже існувало ще шість подібних закладів. Дехто Бутовецький тримав школу танців на Олександрівській, 32, Ф. Гроссер – на Несторівській, 38, Я. Лапицький – на Пушкінській, 11. Родич багатого домовласника Лепчевського Семен запрошував охочих на Прорізну, 20, а українські народні танці популяризував Лобойко на Театральній, 4.

Найекстравагантнішою серед старожилів-викладачів вважалася мадам Абрамович-Дембська Ф.Ф., яка звляла своє гніздечко на Малій Володимирській, 74. Вона тримала буфет і полюблила фліртувати зі своїми учнями.

Однак школа Соломона Шкляра майже відразу захопила першість у місті. І не лише тому, що плата за навчання, як зазначалося в оголошенні, була помірною, а термін навчання – коротким. Шкляр приймав охочих практично будь-якого віку.

Сам танцювати він не вмів. Усе показував на пальцях або за допомогою своїх асистентів, а головне – пояснення супроводжував безперервними жартами й дотепами, з яких згодом і виник текст знаменитої пісенки.

Охочих потрапити до школи Соломона Шкляра було стільки, що, за спогадами бабусі мого приятеля Шусика Бондарева – Софії, доводилося чекати черги, хоча танці у Шкляра відбувалися шість разів на тиждень, крім суботи.

Абрамович-Дембська намагалася розгадати секрет успіху конкурента. Вона навіть відправила до нього вчитися власну доньку – та марно...

Про Соломона складали легенди. Як запевняв герой оповідання Аркадія Аверченка „Золотий годинник” Мендель Канторович, навчання у Шкляра пройшли сім дівчат і чотири хлопці з родини Канторовичів. Ніхто не помер, ніхто не став Айседорою Дункан, але всі „вийшли в люди”.

Це була не просто школа танців, а справжня школа життя. Там знайомилися. І якщо все подобалося – надсилали сватів (у євреїв – шадхена), але лише з благословення самого Соломона, крилатим висловом якого в пам'яті киян залишилося: „Відштовхнутися від печі”.

Вже під час Першої світової війни його колишні учні, які осіли в Америці, зібрали гроші на пароплав і вмовили Шкляра (якого наступні покоління киян називали і Фляром, і Пляром, і Скляром) податися за океан. Ходили чутки, що там він став ві-

домим балетмейстером, але достеменно відомо, що на корабель він ступив з одеського причалу. Мабуть, саме це й спонукало одеситів у деяких байках вважати Соломона Шкляра своїм земляком.

Георгій Кузьмін,
газета „Київські відомості”, 27 серпня 2007 року.

Шабатон, що об'єднав серця

Ось і минули осінні свята, розпочався новий рік, але святковий настрій не залишив євреїв Черкас. Щоб продовжити цю теплу хвилю радості, учасники програм „Сімейний клуб“, „АJT“ та „АJT Junior“ Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед Дорот“ за підтримки наших щедрих друзів – Єврейської Федерації „Великий МетроВест – Нью-Джерсі“, Джойнту та Черкаської громади прогресивного юдаїзму „Хавер“ – зібралися в готельно-розважальному комплексі „Україна“ на яскравий і душевний Шабатон, який пройшов з 17 по 19 жовтня 2025 року.

До участі в заході долучилися не лише члени єврейської громади Черкас, а й сім'ї з різних куточків Черкаського регіону – Умані, Канева та Сміли, що надало цьому зібранню ще більшого відчуття єдності та спільності.

Цей Шабатон мав не лише святкову, а й глибоко об'єднавчу мету – подарувати родинам переселенців, які приєдналися до єврейської громади Черкас, і її давнім членам можливість ближче познайомитися, зміцнити зв'язки, відчувти єдність і тепло спільноти. Тут усі могли знову поринути в атмосферу свят місяця Тішей, відчувти силу традицій, згадати про важливість сімейних цінностей і, що не менш важливо, побути поруч зі своїми дітьми – у спокої, без метушні й турбот.

Програма Шабатону була насичена і різноманітна: веселі конкурси, пізнавальні вікторини, творчі майстер-класи – і для дітей, і для дорослих. Заняття на тему осінніх свят відкривали нові грані знайомих історій, а щирі танці, спільні пісні та прогулянки на свіжому повітрі створювали відчуття справжнього родинного свята. Особливо раділи діти – адже готельний комплекс „Україна“ розташований серед соснового лісу, де повітря наповнене ароматом природи й спокоєм.

Оскільки Шабатон тривав із п'ятниці по неділю, учасники мали змогу взяти участь у зворушливих церемоніях зустрічі Цариці Суботи та Авдали, які провели члени громади прогресивного юдаїзму „Хавер“. Для багатьох це стало першим знайомством із прекрасними традиціями Шабату – моментом, який запам'ятався теплом і духовною піднесеністю.

Та головне – усі відчували, що навіть у такий непростий час єд-

ність, спільна молитва, тепло друзів і родинна атмосфера – це той вогонь, який підтримує серце, дарує віру й надію.

На завершення хочеться щиро подякувати всім організаторам, волонтерам і нашим партнерам за створення цього чудового свята душі. Нехай такі зустрічі стають доброю традицією, що дарує світло, надихає та нагадує: ми – одна велика родина.

Фоторепортаж дивіться на сайті ЧОБЕФ „Хесед Дорот“ <http://hesed-dorot.ck.ua>.

Михайло Тайбішпак, редактор газети «Інейнем – Разом».

Ринкова площа в Мошинах

Мошни – село у Черкаському районі Черкаської області. Відомо з XV століття. У XVI–XVIII століттях – у складі Речі Посполитої. З 1793 року – у складі Російської імперії. З XIX – початку XX століття – село Черкаського повіту Київської губернії. У 1920-х роках – районний центр.

У 1592 році Мошни отримали магдебурзьке право та статус міста, а відповідно і право на проведення ярмарків та влаштування ринку. Напевно, від XVII століття у містечку з'явилася Ринкова площа (площа Ринок). Відомо, що від XVIII століття торги на ринку Мошен відбувалися щопонеділка, а раз на рік, на свято Трійці, на Ринковій площі проходив дуже великий ярмарок.

Варто зазначити, що товари доставлялися не лише сухоходом, а і водним шляхом.

У XIX столітті значна частина торгівлі Мошен була у руках євреїв, які становили майже 13% (1022 особи) від населення містечка – шtetла. Навколо Ринкової площі стояли 25 єврейських крамниць (бакалійних і мануфактурних) і аптека.

Ринкова площа була центром життя містечка Мошни – торгового, ремісничого і духовного. Навколо неї стояли храми різних релігій і конфесій – дві православні церкви, римо-католицький костел і синагога, яких загалом у Мошинах було три. Донині збереглися церква, костел і кілька перебудованих будинків – решту було зруйновано у радянський період.

<https://moshny.net.ua>.

Штетли Черкащини

(Продовження. Початок в №1 (277), 2 (278), 3(279), 4(280), 5(281), 6(282), 7(283), 8(284), 9(285))

Сміла. У 1765 р. у Смілянському кагалі налічувалось 927 євреїв. У 18 ст. Сміла часто зазнавала нападів гайдамаків, особливо в 1768 р., коли Железняк із загonom у 500 гайдамаків увірвався до міста і жорстоко побив євреїв та поляків.

У 1795 р. Сміла відійшла до Російської імперії, після чого в 1830-х почався промисловий розвиток. Важливу роль в розвитку міста зіграв граф Олексій Бобринський, який заснував тут у 1838 р. цукрову фабрику, а у 1840 – механічний завод.

За ревізією 1847 р. „Смілянська єврейська громада“ складалася з 1270 душ. А за переписом 1897 р. мешканців у Смілі було 15 тис., у тому числі 7475 євреїв.

Економічний підйом посилювався через прокладання через Смілу залізниці Фастів-Знаменка в 1876 р.

У травні 1881 р. у Смілі відбулися антиєврейські заворушення.

У 1910 р. у місті існували одне приватне єврейське чоловіче училище та два жіночих, а також були синагога та два молитовні будинки.

У 1914 р. євреям Сміли належали всі вісім магазинів фармацевтичних товарів, єдина лазня, п'ять пекарень, всі чотири готелі, всі три цементних заводи, всі вісім лісових складів, швейні майстерні, обидва маслозаводи, єдина медова фабрика, їдальня, паперова фабрика, дві типографії, всі п'ять годинних майстерень, понад 230 лавок та магазинів. Усі три зубні лікарі у Смілі були євреями.

У травні 1919 євреї постраждали від погромів банди Григор'єва: 61 особу вбито, 20 поранено. Розграбовано понад тисячу будинків.

У серпні та грудні 1919 р. денікінці здійснили серію погромів із численними жертвами. Братська могила жертв погрому збереглася на єврейському цвинтарі до наших днів.

Внаслідок погромів у Смілі виявилася велика кількість єврейських біженців. Восени 1919 р. почалася епідемія тифу. Шість тисяч євреїв захворіли на тиф. Були тисячі будинків, де хворіли цілі родини. Були дні, коли ховали 40 євреїв і навіть більше. Декілька сотень людей померли від тифу.

Євреї намагалися втекти з міста, і близько 400 людей із Смілі втекли до Одеси.

Після приходу радянських військ у місто у квітні 1920 р. існував загін єврейської самооборони чисельністю 50 осіб. У цей час єврейська громада Сміли становила 6867 осіб (за іншими даними, 3500).

У 1920-1930-ті роках у Смілі діяла єврейська школа, яка була закрита у 1939 р. Нині у цьому будинку знаходиться школа № 3.

У 1939 р. у Смілі проживало 3428 євреїв (10,12% населення).

В роки Другої світової війни містечко було окуповане 4 серпня 1941 р. У серпні 1941 нацисти розстріляли 400 євреїв в лісі біля села Білозір'я.

У січні 1942 р. на території Сміли утворилося два гетто. Перше гетто налічувало близько 1000 ув'язнених і розташовувалося за містом; друге, що налічувало майже 5000 осіб, перебувало у центрі міста.

У лютому 1942 р. було розстріляно 512 людей.

Перше гетто було ліквідовано у травні 1942, друге – 8 лютого 1943 р.

Євреї, які намагалися сховатися, були розстріляні в саду Будинку піонерів і біля театру в центрі міста.

Сміла – батьківщина багатьох відомих єврейських діячів.

Григорій Штерн (1900–1941) – генерал-полковник, учасник Громадянської війни, бойових зіткнень з Японією біля озера Хасан і на річці Халхін-Гол, війни в Іспанії. Командувач Далекосхідного фронту, начальник Головного управління протиповітряної оборони Народного комісаріату оборони СРСР. Герой Радянського Союзу. Розстріляний у 1941 році.

Шломо Шліфер (1889–1957) – рабин, голова єврейської релігійної громади Москви. У 1943 р. був призначений рабином Московської хоральної синагоги замість розстріляного рабина Медаля. Член Єврейського антифашистського комітету (ЕАК). З ініціативи та за редакцією Шліфера у Москві 1956 р. було видано єврейський релігійний календар на 5717 р. (1956/57) і сидур – перше за 30 років єврейське релігійне видання у Радянському Союзі. „Сидур а-шлом“ („Молитовник світу“) був відтворений з дореволюційного сидуру способом фотокопіювання, проте в ньому не було посилань на війни та перемоги народу Ізраїлю, і було додано молитву за благоденство радянського уряду. У 1957 р. Шліфер створив за Московської хоральної синагоги єдину легальну в Радянському Союзі єшиву „Коль Яаків“.

Хаїм Краснокутський (1904–1982) – генерал-майор, Герой Радянського Союзу. Зірку Героя отримав за успішні бойові дії у прориві лінії Маннергейма під час радянсько-фінської війни.

Авраам Ревуцький (1889–1946), міністр в українській Директорії, активіст руху Поалей Ціон. У грудні 1917 р. прийняв запропоноване йому міністром із єврейських справ української Центральної Ради М. Зільберфарбом місце співробітника міністерства. У січні 1919 р., після відставки міністра Я. Лацького-Бертольдів, очолив це міністерство за правління Директорії, але вже у лютому вийшов у відставку, протестуючи проти хвилі погромів, які Директорія не намагалася запобігти.

Женя Авербух (1909–1977), ізраїльський архітектор. У 1911 р. родина Авербухів репатріювалася в Ізраїль. Її батько, Зеве Авербух, був першим фармацевтом Тель-Авіва, який працював у першій аптеці „Крінкін“, що відкрилася у Тель-Авіві у 1915 р. Пізніше він став одним із засновників Медичної асоціації та фабрики „Мадан“ з виробництва бритв і льоду в місті. Геня виросла в Тель-Авіві та навчалася у гімназії в Герцлії. В 17 років вона вирушила вчитися до Європи. Вивчала архітектуру в Римі, в Державній академії мистецтв, а звідти через зростаючий антисемітизм переїхала до Бельгії, щоб продовжити навчання в Королівській академії мистецтв і архітектори в Брюсселі, де в 1930 році отримала диплом архітектора і повернулася до Тель-Авіви. 1934 року проектувала забудову площі Дізенгоф у Тель-Авіві. Брала участь у проектуванні „Східного ярмарку“ у південній частині Тель-Авіва (тепер – район Центральної автостанції). У 1940-1945 керувала Відділом Планування у міськраді Тель-Авіва.

(Продовження в наступному номері)

Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ“ було створено та працює за підтримкою „Джойнт“ (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org

Цдака ЧОБЕФ „Хесед-Дорот“.

Сайт ЧОБЕФ „Хесед-Дорот“.

Сторінка ЧОБЕФ „Хесед-Дорот“ в мережі Фейсбук.

Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЕФ „Хесед-Дорот“ надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини“.

Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЕФ „Хесед-Дорот“ надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини“.

Газета „Разом–Інейнем“. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хесед Дорот“.

ідентифікатор медіа – R30-03581.

Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Б.Хмельницького, 66.

☎ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11.

e-mail: ineinem20@gmail.com <http://hesed-dorot.ck.ua>

Надруковано в друкарні м. Чернобай. Наклад 800 прим.

Підписний індекс 90781.

Розповсюджується безкоштовно.

Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт“.

Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Торі.